

ali samomaščino, če že nočemo k Madjarom na pósodo po s a m o r o d. Tudi v tej knjižici trčiš ob nekatere izposojenke, tako laški pajčolan = tenčica, koprena, naličje, zastiralo, zavoj; pečati se = baviti se, ukvarjati se; nemški cilj, ki pa ga vendar nadomeščajo tudi slovanske tvorbe: namen, namemba, smoter, svrha, namera; iz panja v e n na plano (Breznik, S. s. 157); podati se v nevarnost, zraven pravilnega: spustiti se; óblati (hobeln) je skobljati, gladiti, likati; v poštev prihajati, poleg pravega: upoštevati, v poštev jemati; doprinesiti: prinesiti, opraviti in podobno; izpolniti dolžnost, poleg boljšega: vršiti (56) ali storiti, narediti; uživati sloves = imeti sloves, sloveti; špranja = raza, razpoka; končno veljaven = dokončen; dejanje in nehanje = delo in nedelo; čudapoln = čudovit, usodepoln = usoden; tloris = talni načrt; delokrog = področje, območje, morda tudi torišče; krogotek = krožni tok, krožitev, obtok. Galicizem: nahajati se se ni tako bohotno razpasel kakor v Kozakovem «Boju za Mount Everest», vendar bi se dal še kedaj izpodriniti z: biti, stati, ležati, kipeti, moleti, živeti itd. Romansko navdahnjeni prislov: korak za korakom pa s: korakoma, stopnjema, postopoma. Ubog ali bogat na čem nadomeščajo trebilec jezika takole: ubog (bogat) z besedami, ubog p r i pameti, bogat žita. Za bojno polje stoji prikladnejše: borišče (85). Gospe Logiki na poklon bi črtal bodisi prilastek ali pa pomanjšalnico v tehle zvezah: mala gospodinjica (živalca, kvačica, glavica, sestrica, žlezica), mali predalčki. Opravičeno pa je seveda: velike in male celice (65). Vpliv izvirnika se razodeva v: sveta skrinja (53, arche sainte) za ustaljeno skrinjo zaveze, skrinjo miru in sprave. Za analitično rečenico: postati jalov bi bila primernejša sintetična: izjal(ov)iti se, izjaloveti, kakor ostareti (40). Razen «bube» čitam petkrat: nimfa. Ker je spis namenjen preprostim slojem, bi jim skušal ponašati takele stavke: zakoni ventilacije, stabilnosti in solidnosti (47, prevetrovanja ali zračenja, stalnosti, trpežnosti): orientirati se = ogledati ali razgledati se, razvedati se, najti se v čem; tabela = razpredelnica, in še več takega... Latinska posebnost se mi zdi: preslabotna, k a k o r da bi se mogla braniti (19, 86) prim. maior sum quam cui possit fortuna nocere; enako 79: g n a n a o d svoje sle (= zaradi), v s a p r e v z e t a o d divje ljubosumnosti (= v divji lj.), 90: navdan o d nedoumne moči (= z nedoumno m.). Ob sestavljenki «sotekmovalka» (55) sem se spomnil opazke v omenjenem «Brusu», pri «starodaven» pa Breznika III, 178. Istotam stoji na str. 135 in 227, da nedovršnik ne spada v namerne stavke kot: pride, da nadaljuje (= da bi, da bo...). Ali pazi pri nas kateri prevajalec na menjavo v besedišču, kadar jo goji izvirnik? Maeterlinck rabi na priliko izmenoma: à la fin, enfin, finir, par, achever, dernier, in še kaj, v slovenskem besedilu pa najdeš okoli dvajsetkrat «končno», ki ga Udovič uvršča med učene skovanke, niti enkrat pa: nazadnje, naposled, (po)slednjič. A. D e b e l j a k.

Jezikovne drobtine. — 1.) «K a z n e n e c.» Leta 1851. je izšel Janežičev «Slovensko-nemški ročni slovar»; v njem najdeš besedo k a z n j e n e c. Izvedena je pravilno iz trpnega deležnika kaznjen kakor srbohrv. kažnjenik in deležnika kažnjen. Uporabljali so jo potem več kot 75 let, dokler ni začel neki dnevnik pisati dosledno «k a z n e n e c». To ne more biti prav; prim. razpenjen, zabranjen, oženjen, pojasnjen (od razpeniti itd.). Iz pridevnika kaznen pa naš samostalnik gotovo ni izveden. Tudi nekateri drugi slovanski jeziki imajo za pojem «kaznjene» izvedenke iz glagolov s pomenom «kaznovati»: č. trestan-ec, sh. kažnjen-ik, slovaški káraň-ec.

2.) «Č a s t i t a t i.» Srbohrv. glagol čestitati je sprejel Janežič leta 1851. v svoj slovensko-nemški slovar in kmalu se je ta izraz udomačil. Ker pa ni vsakdo vedel za etimologijo tega glagola, so začeli nekateri pisati «častitati»,

kot da bi bila izvedenka iz «čast-», a s to besedo nima nič skupnega. Srbohrv. glagol pomeni «želeli komu čestit uskrs, čestit božič, čestito krsno ime...», t. j.: s r e č n o veliko noč itd. Pridevnik č e s t i t pa je od samostalnika čest = delež, sreča, stsl. чѣсть (čast pa je stsl. чѣсть).

3.) «Imejitelj.» To strašno spačenko beremo pogosto v mrtvaških listih («imejitelj reda sv. Save»); pisalo se je tudi o tem ali onem ruskem vélikem knezu, ki je «imejitelj 44. polka», itd. Zakaj niso marali poštenih besed imetnik, imetelj, ne vem. Zdi se, da je služila za vzorec češka spačenka «majitel», ki tudi sama ni nič boljša, a je že splošno sprejeta (vsaj 100 let).

4.) «Belokranjski, Beli Kranjci.» Ime «Bela k r á j i n a» nima nič opravka z imenom «Kranjsko», ampak k r á j i n a (= dežela) je izvedenka iz «kraj», Kranjska pa je imenovana po starih Karnih. Ker se je pa to dejstvo sčasoma pozabilo, so začeli nazivati deželo «Belokranjsko», prebivalce «Bele Kranjce» in jezik «belokranjski». [Po teh spačenih imenih so posneli potem še Nemci svoj «Weisskrain».] Tako so tudi iz «Suhokrájincev» postali «Suhokranjci». V besedi k r á j i n a se je kratki, nenaglašeni i tako reduciral, da je postala beseda dvozložna: skupek -jn- pred soglasniki (belokranjski, beli Krajnci) pa se v velikem delu Slovenije izgovarja skoro tako kakor mehki **nj** v besedah konjski, manjši i. dr. — Pišimo pravilno: Bela k r a j i n a, b e l o - k r a j i n s k i, B e l o k r a j i n c i (z naglašenim a)!

5.) O n e o r g a n s k i h d o v r š n i k i h. K dovršnim glagolom miniti, prešiniti, vrniti, razgrniti, uganiti, uveniti, iz-, po-giniti, pripogniti imamo, oziroma smo imeli organske nedovršnike mijati, prešivati, vrvitati, razgrtati, ugadati, uvedati, iz-, po-gibati, pripogibati. Ko je pa izginila zavest, da so osnove navedenih dovršnikov mi, ši, ri, grt, gad, ved, gib, gub, so se ustvarili novi, neorganski nedovršniki: minevati, prešinjati, vrinjati, razgrinjati, ugibati, uvenevati, iz-, po-ginjati (tudi izginevati), pripogibovati, kot da bi bile osnove dovršnikov mine, šin, rini, grni, gab, vene, iz-, pogini, pripog. Enako se govori in piše pozabljati, obraščati, zasuvati (jamo, reko), pozivljati, -ljam, pondirati, pošiljati, premlevati, ogrožati, naprošati, začenjati, obstojati — obstojam. Primorci govoré zloževati (pesmi). Organski nedovršniki pa so: pozabivati, obrastati, zasip(av)ati, pozivati, -vljem, ponirati, posiljati, premilati, ograzati, naprašati, začinati, obstajati, -ajam, zlagati. Vse to je povzročila moč analogije. «Pozabljati» je po vzorcu «poljubljati», premlevati po dogorevati; ogrožati in naprošati po vzorcu prestopati (tu je bil nosnik!), obraščati po zupuščati; zasuvati (jamo) po obuvati itd. Večina teh neorganskih tvorb se ne dá več iztrebiti.

6.) O s e l n i k. Dasi je Slovencev komaj poldrugi milijon in je ozemlje majhno, vendar imajo nekateri predmeti mnogo imen, več kot pri kakem večjem narodu. Med take predmete spada tudi posodica za oslo. 1.) Ker je v njej v o d a, se zove na vzhodnem Štajerskem v o d é r, v o d í r. 2.) Ker je v njej shranjena o s l a, imenujejo to posodo po Kranjskem in Koroškem ó s l o v - n i k, ó s e l n i k, ó s l e n i k. 3.) Ker je po navadi r o ž e n a, ji pravijo v Suhi krajini, v Vipavski dolini, na Koroškem in drugod r o g. 4.) Ker ima obliko k o r e n a (mrkve), je dobila ime k o r e n (n. pr. v neki pesmi v Vrazovi zbirki). 5.) V Beli krajini uporabljajo izraz t o b o l e c, ki pomeni pri drugih Slovanih mošnjo, torbico in tulec. 6.) Valjavec in Caf navajata izraz k o z o l, ki ima najbrž prvotno pomen «posodica iz brezovega lubja». 7.) Korošci so vzeli iz alpske nemščine naziv k u m p a (srvn. in tir. kumpf). 8.) Tolminci pravijo č e p ó n, okoli Konjic se sliši š a p o r, š a p u r, v raznih zahodno-štajerskih krajih č e p ú n, č a p ú n, č e p ú r, š e p ú r, š a p u n. Izvor in prvotni pomen ni znan.

I v. K o š t i á l.